

StOKpaardje

Nieuwsbrief van Stichting 't Oude Kinderboek
jaargang 11, nummer 2, 2015

Colofon

Stichting 't Oude Kinderboek
Brink 70
7411 BW Deventer
[0570-675700](tel:0570-675700)
info@stichtingtoudekinderboek.nl
www.stichtingtoudekinderboek.nl
issn 1873-9474 (gedrukt)
issn 2211-7989 (online)
IBAN NL18 RABO 0140 7488 65
StOK is een ANBI

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren, ter inzage geven, uitlenen van en informeren over in principe niet recent verschenen kinder- en jeugdliteratuur, in het bijzonder uit het Nederlandse taalgebied.

Redactie StOKpaardje:

Bram van IJperen (eindredactie), Lot van den Akker, Eef Nulden, Tineke Aronson, Petra Cremer (technische realisatie)

Van het bestuur

Vanaf 2006 heb ik als voorzitter steeds het stukje 'Van het bestuur' in StOKpaardje mogen verzorgen. Ik hield u daarmee op de hoogte van bijzondere gebeurtenissen en ontwikkelingen binnen StOK. Terugbladerend in de diverse uitgaven, aanvankelijk vier keer per jaar en sinds de digitale uitgave zes keer, beleef ik weer de diverse hoogtepunten. De dieptepunten binnen onze stichting bleven meer binnenskamers. Na ruim tien jaar heb ik het bestuur te kennen gegeven StOK per 1 mei te willen verlaten.

Begonnen in 2004 als bemiddelaar tussen het Zutphense filiaal van SKC (Stichting Kinderboek Cultuurbezit) en de hoofdorganisatie daarvan in Winsum, heb ik de Stichting 't Oude Kinderboek (StOK) mede vorm mogen geven en verder zien groeien. Jaren is door mij gelobbyd voor betere huisvesting in Zutphen en is er veel tijd gestoken in het project Broederenklooster, te weten de voorgenomen en uiteindelijk elijk afgeblazen clustering van cultuur in Zutphen, waarin o.a. musea, bibliotheek en ook StOK participeerden.

Eerst het aftasten, daarna de realisatie van StOK binnen de Bibliotheek Deventer was een dankbare, maar tevens slopende taak. De boog die ik spande ten behoeve van StOK was uiteindelijk te strak gespannen. Nu er stabiliteit is gekomen in huisvesting, bestuur en coördinatorschap, kan ik de boog laten terugveren en neem ik afscheid, een besluit dat mij rationeel gemakkelijker afgaat dan gevoelsmatig.

Met een in de laatste jaren vernieuwd bestuur, twee nieuwe coördinatoren en een grotendeels vernieuwde groep medewerkers gaat StOK een goede toekomst tegemoet.

Ik dank alle vrijwilligers, zowel die van het eerste uur als de nieuwe lichter, voor de plezierige samenwerking en het in mij gestelde vertrouwen.

Ik dank ú als lezer voor uw aandacht en alle reacties op mijn afscheid. Het ga u goed.

Reint Jan Terbijhe

'Aanjager, lobbyist, op tijd stoppen, vaart brengen, knopen doorhakken, dat was RJ. We hebben er baat bij gehad dat je de redactievergaderingen voorzat. We komen nog wel eens bij je langs voor een bijdrage. Ga maar vast lezen. Boeken genoeg. Bedankt Reint Jan!'

De redactie: Lot, Petra, Tineke, Eef, Bram

Stichting 't Oude Kinderboek heeft ernaar gestreefd om de rechten betreffende de illustraties en de afbeeldingen te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten hierop te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot Stichting 't Oude Kinderboek wenden.

Zonder toestemming van StOK mag niets uit de artikelen worden overgenomen.

StOK 'erft' werk van Hildebrand

Op 19 februari jl. rond half acht stond hij opgesteld in de Bibliotheek Deventer, thuishaven van StOK, schatkamer van oude kinderboeken: de collectie-Hildebrand van Wim Hazeu. Enkele uren later had de verzameling een nieuwe eigenaar. Wim Hazeu had een oude belofte ingelost en zijn boeken van Hildebrand (plus verscheidene kinderboeken van Thera Coppens) aan Stichting 't Oude Kinderboek geschonken.

[\[lees meer\]](#)

Recent geschonken boeken

Onderstaande boeken zijn afkomstig uit de grote schenking van Wim Hazeu. (Lees ook StOK 'erft' werk van Hildebrand)

De grote sprookjesparade: hoe Hans alle figuren uit de sprookjes ontmoette....., door A. D. Hildebrand, met tekeningen in zwart-wit, met steunkleur door Joop Geesink. Uitgegeven in 1946 door Terra Nostra in Gorssel. 51 pagina's. Afmetingen: 21 bij 31 cm. Genre: sprookjesachtige verhalen.

De jongen die alles kan, door A. D. Hildebrand, met één illustratie in zwart-wit door Wouter van Leeuwen. Uitgegeven in 1972, door Westfriesland te Hoorn. 141 pagina's. Afmetingen 14 bij 23 cm. Genre: jongensboeken.

Hi ha hoebelba: spannende reisavonturen van een klein meisje en een vliegend hondje....., door Thera Coppens, met tekeningen in kleur en zwart-wit van Pien Hazenberg. Uitgegeven in 1974 door Zuid-Hollandse Uitgeversmaatschappij te Den Haag. 172 pagina's. Afmetingen: 16 bij 24 cm. Genre: reisverhalen, sprookjesachtige verhalen.

C. Muller's laatste vruchten voor de Nederlandsche jeugd, door C. Muller, met medewerking en voorwoord van Johannes Hazeu Cornelisz. Zwart-wit gravures. Uitgegeven in 1832, 6e druk, door Blussé en Van Braam te Dordrecht, 92 pagina's. Afmetingen: 10 bij 16 cm. Eerste druk 1798. Genre: zedenkundige verhalen, vraag- en antwoordboeken.

Leerzaame gesprekjens, of De vlijt der kinderen opgewekt door Johannes Hazeu Cornelisz., met gravures door J. van Meurs en L. Brasser in zwart-wit, 4e druk. Uitgegeven in 1800 door W. van Vliet te Amsterdam. 87 pagina's. Afmetingen: 10 bij 16 cm. Genre: verhalenbundels. (Zie boekbespreking door Lot van den Akker)

Een kind van 1813, door Albertine Steenhoff-Smulders, uit 1926. (Zie boekbespreking door Bram van IJperen in StOKpaardje Jaargang 11, nummer 1, 2015 op website StOK onder Nieuwsbrief - StOKpaardje).

Geschonken boeken besproken: Leerzaame gesprekijens, of De vlijt der kinderen opgewekt

Weet u wat het oudste kinderboek van StOK is? Wilt u (niet) weten wat een uitgever anno 1800 de ouders van jonge lezers adviseerde te lezen? Wilt u weten wat er in de *Leerzaame gesprekijens, of De vlijt der kinderen opgewekt* geschreven en gedrukt staat? Dit bijzondere boekje maakt sinds kort deel uit van de bibliotheek van Stichting 't Oude Kinderboek in Deventer.

[\[lees meer\]](#)

Vitrines

De winter is gelukkig voorbij en de sneeuwballen uit de vitrine in de hal van de Deventer Bibliotheek hebben plaatsgemaakt voor het weliswaar niet zo heel originele thema 'Lente', maar toch is het weer leuk om te zien wat een verschillende boeken er zijn die dit woord of voorjaar in de titel hebben. In de vijftiger jaren en daarvoor gaf het vooral de ontluikende liefde aan. Maar ook natuurboeken en versjesboeken beginnen vaak hun beschrijvingen met het voorjaar. Hoewel Pasen goed in het thema zou passen, geen haasjes en kuikens dit keer, maar bloemetjes.

Boven, in de staande vitrine op de locatie Lijsje Lorresnor is het wél even Pasen, met alles wat daarbij hoort. Vooral bij de prentenboeken is wat dat betreft veel grappigs te vinden. Palmpasenfolklore treffen we aan in *De feesten van Det en Nol* van C. M. van Hille-Gaerthé. Ook bij de rijmpjes en versjes hebben we nog wel wat gevonden over paasgebruiken.

De platte vitrine in 'Lijsje' gaat worden gevuld met een aantal van onze alleroudste boekjes, waaronder die uit de schenking van Dhr. Wim Hazeu. Ook hebben we een mooi oud exemplaar van *Kleine Gedigten voor Kinderen* door Hiëronymus van Alphen.

200 jaar Koninkrijk der Nederlanden - 200 jaar geschiedenis in oude kinderboeken (2)

In deel 2 van de jaarreeks ter gelegenheid van 200 jaar Koninkrijk pakt Tineke Aronson uit met drie boekbesprekingen van boeken uit de Indische jeugdliteratuur. 1.246 titels hiervan zijn beschreven in Dorothee Buurs 'gids' *Indische jeugdliteratuur*. Bij StOK Deventer staan vele tientallen Indische boeken voor u klaar. De ondertitel van Menno's Indische prentenboek roept een aardig vraagteken op!

[\[lees meer\]](#)

Boekbespreking: Pieterjan in het stadje

Wat zijn uw favoriete kinderboeken? Velen van u zullen er niet de minste moeite mee hebben een lijst(je) te maken. U hebt ze gewoon gelezen en herinnert ze zich nog. Anderen stellen hun lijstje pas vijftig jaar later samen, omdat ze hun favoriete boeken nog moeten (her)lezen! En dan ligt bij velen een top-40 meer in het verschiep dan een top-10. Pieterjan staat er zéker in.

[\[lees meer\]](#)

Berichten uit Lijsje Lorresnor

In onze column leest u hoe onze verkoopkast in Lijsje Lorresnor in één klap alle Pinkeltjes boeken kwijtraakte. Ze bleken verplichte kost te zijn voor drie generaties lezers.

[\[lees meer\]](#)

Oproep bewaarcollecties

Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur (www.hetoudekinderboek.nl) wil een lijst opstellen met bewaarplaatsen van archieven van illustratoren, auteurs en uitgevers van kinderboeken. Deze lijst zal dan op de website van de SGKJ geplaatst worden, zodat de informatie voor iedereen toegankelijk is.

Het gaat om bewaarplaatsen van archieven van kinderboekenuitgevers, -illustratoren, -auteurs, die bewaard worden op een (min of meer) openbaar toegankelijke plaats (al dan niet volledig ontsloten), maar dus niet ontoegankelijk bij mensen thuis. Het gaat specifiek om archieven (originele tekeningen, manuscripten, correspondentie, fondslijsten enz) niet om de kinderboeken zelf.

Kent u bewaarplaatsen van zulke archieven, wilt u deze dan doorgeven aan Karin Vingerhoets, bestuurslid van SGKJ: Karin.Vingerhoets@kb.nl

Zij on tvangt graag:

- Categorie [betreft het een archief van illustrator, auteur, of uitgever van kinderboeken?]
- Naam
- Locatie bewaarplaats en korte omschrijving toegankelijkheid [eventueel met links]
- Eventueel contactpersoon/contactgegevens/webpagina met meer informatie
- Datum [op welke datum waren deze gegevens actueel?]

Heeft u naar aanleiding van de nieuwsbrief vragen of opmerkingen, dan kunt u ons [mailen](#) of bellen.

Copyright Stichting 't Oude Kinderboek

StOK 'erft' werk van Hildebrand

Zoals destijds de weduwe Hildebrand de letterkundige nalatenschap van haar man veiligstelde door zijn boeken te vermaken aan de eminence grise van de Nederlandse biografen Wim Hazeu, zo deed deze op zijn beurt min of meer hetzelfde door zijn Hildebrand-erfenis als schenking 'door te geven' aan Stichting 't Oude Kinderboek en zodoende te bewaren voor het nageslacht.

Wim Hazeu handelde hiermee in de geest van mevrouw Hildebrand, die zich altijd sterk had gemaakt voor publicatie van het werk van haar man. Het werd uiteindelijk uitgegeven door H. Meulenhoff. Uitgever Wim Hazeu had zich de sympathie van mevr. A.D. Hildebrand verworven en tevens alle auteursrechten van het oeuvre van A.D.H. Hij wist ook te bereiken dat een van bekendste werken van Hildebrand, de Bolke de Beer-serie, heruitgegeven werd.

Tevens deed Hazeu met deze schenking een oude belofte gestand, gedaan in april 2011, daags voor zijn verjaardag. (Ga naar de website en lees het interview dat StOK met hem had, in StOKpaardje jaargang 7.5).

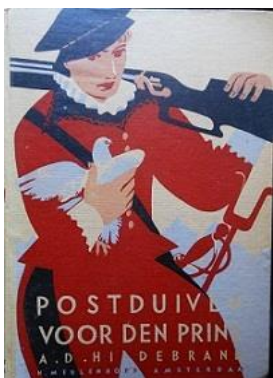
Heel de collectie-Hildebrand stond op donderdagavond 19 februari jl. uitgesteld in de Bibliotheek Deventer, als middelpunt van een thema-avond over jeugdboeken van Johannes Hazeu Czn (1754-1835), A.D. Hildebrand (1907-1997) en Thera Coppens (1947-). Laatstgenoemde is de echtgenote van Wim Hazeu en schrijver van historische boeken als *Marie Cornélie*, en *Suzanne en Edouard Manet*, én van kinderboeken: gedichtenbundels, verhalenbundels (*Was het fijn in de trein?*, *Het spookt bij Madame Rat*) en zelfs een musical (*Vlieg op!*). Natuurlijk verzuimde de echtgenoot niet de echtgenote in het zonnetje te zetten. Van haar werk werden diverse gesignde exemplaren verkocht, vooral van het boek over het echtpaar Manet. Ook Thera heeft Stichting 't Oude Kinderboek diverse titels van haar werk 'nagelaten'.

De overhandiging van de schenking was het sluitstuk van een boeiende literaire avond in de Bibliotheek Deventer, die geopend werd door Reint Jan Terbijhe, de scheidende voorzitter van StOK, die de nieuwe huisvesting van StOK nog maar eens memoreerde en deze terecht als een win-win situatie betitelde.

Auteur/biograaf/redacteur Janneke van der Veer, net als Wim Hazeu lid van het Comité van aanbeveling van StOK, mocht de schenking officieel in ontvangst nemen. Ze deed dat door, niet zonder enige ontroering, hardop terug te denken aan het krijgen van een boek. Een feest was dat. Het uitpakken alleen al!

Daarvoor had het - jammer genoeg niet massaal opgekomen - publiek nog geboeid en geamuseerd kunnen luisteren naar het echtpaar Hazeu. In een ontspannen samenspraak met zijn vrouw vertelde Wim over een van zijn voorvaderen, Johannes Hazeu Corneliszoon, die een aantal jeugdboeken op zijn naam had staan. *Kinderspelen in leerzame gedichtjens* en *Leerzame gesprekjens, of De vlijt der kinderen opgewekt*, waren twee van zijn stichtelijke en moraliserende boeken. Verder had de oude Hazeu zich

verdienstelijk gemaakt voor de Maatschappij tot Nut van het Algemeen (voorloper van de bekende Nutsacademie) en was hij ook uitgever en boekverkoper.

Uiteraard kreeg het gehoor de nodige biografische feiten over journalist Annetus Diderikus Hildebrand mee. Hij was de auteur van een omvangrijk en gevarieerd oeuvre. Onder zijn boeken tellen we diverse genres: zowel de bekende dierverhalen (Bolke) als de toekomstverhalen (de Monus-boeken) en historische verhalen als *Postduiven voor de Prins* en *Machiel de Spion*. Daarnaast schreef hij *De kilometerkampioen*, van Hooimeijer Barendrecht, i.s.m. de N.V. Nederlandsche Spoorwegen. Veel beschuit eten leverde destijds de prachtigste plaatjes plus een spannend verhaal op!

Geschonken boeken besproken: Leerzaame gesprekijens, of De vlijt der kinderen opgewekt

Leerzaame gesprekijens, of De vlijt der kinderen opgewekt, geschreven door Johannes Hazeu Corneliszoon (1754-1835), met tekeningen van Jacobus van Meurs (1758-1824) en gegraveerd door Leendert Brassier (1727-1793). Uitgegeven door Willem van Vliet, boekverkoper op de Heilige Weg te Amsteldam, 1800.

Dit boekje, dat nu het oudste in onze collectie is geworden, is waarschijnlijk ook het meest onooglijke*. Met de afmetingen van 10 bij 17 cm en een omslag van grauw gespikkeld papier is het alleen de rug die in de kast nog een chique indruk maakt. Verder is het voorzien van lintjes om het dicht te strikken en zit er een bladwijslintje in. Voor de titelpagina is een velletje geschept papier meegebonden, waarin het watermerk van D & C Blauw, met daarop geschreven in beeldschoon

handschrift:

*Tweede Prijs der Tweede Classe
behaald door Geertrui van Raven
Als hebbende op één na, de
meeste tekens van goedkeuring in
genoemde Classe.
Ten bewijze daarvan en ter
verdere aanmoediging heeft
onderget. Haar met dit Boekgeschenk
vereerd ---
Amsterdam
29 Sept 1805
J. H. Van Essing
Schoolhouder*

Het boekje, ook op geschept papier, bestaat uit twee delen, die gescheiden zijn door vier bladzijden reclame, die als volgt luidt:

Bij den Uitgever deezes is ook te bekomen:

*Het Beloofde geschenk, of Belangrijke Lessen voor Kinderen door J. Hazeu Cs. Zoon.
Verzameling van belangrijke Mengelingen voor de Jeugd, Voorschriften ter Vertaling uit het Fransch in het
Hollands en omgekeerd.
Merkwaardige voorbeelden, ter bevordering der kennis van het zielsvermogen der dieren door J.G. Trimolt.
Handleiding tot de Natuurlijke Opvoeding of Robinson Crusoe uit het Hoogduitsch door J.H. Campe.
Historische Omwentelingen, in Vaderlandsche Gesprekken voor Kinderen door J. Hazeu Cs. Zoon.
Geestrijke Raadzels door J. de Passius.
Nuttige Uitspanningen voor de Nederlandsche Jeugd door C. Muller.
Kinder-pligt en Zinnebeelden door J. Hazeu Cs. Zoon.
Leerzame Gesprekijens en Verhaalen, voor de Jeugd. 2e deel.
Nuttige en aangename Tijdkortingen voor de Jeugd, bestaande uit 71 Merkwaaardige Geschiedenissen.
De kleine en Jonge Grandisson, of de gehoorzame Zoon door Mevrouw M.G. de Cambon.
Eenvoudig Onderwijs in den Godsdienst voor kinderen door J.G. Rosenmuller.
Geschiedenis van den Godsdienst voor Kinderen door J.G. Rosenmuller.
Kristelijk Leerboek voor de Jeugd door J.G. Rosenmuller.
Handleiding ter bevordering van het nuttig Leezen der Bijbel door J.G. Rosenmuller .*

Aan deze titels kan men wel zo'n beetje nagaan wat er in die tijd voor kinderen aan boeken te krijgen was! Een bekende tijdgenoot van Johannes Hazeu C. Zoon was ook Hiëronymus van Alphen (1754-1835), die in 1779 zijn bekende vers *De Pruimenboom* (Jantje zag eens pruimen hangen) schreef in het boekje: *Kleine Gedigten voor Kinderen*.

Leerzame Gesprekjen is opgedeeld in twee maal twaalf hoofdstukken, die achterin het tweede deeltje in de inhoud worden vermeld. In wezen zijn het korte verhaaltjes die elk een kinderdeugd beschrijven, vaak afgesloten door een versje, dat uit het hoofd kon worden geleerd. Het begint met:

I. Het goede voornemen. Pietje en Lotje zijn op weg naar school, een uur te vroeg omdat het dan nog rustig is in de klas en ze beter hun lessen kunnen voorbereiden. In de verte zien ze hun oom lopen. Lotje wil hem begroeten, maar Pietje denkt dat Oom hen te lang aan de praat zal houden en ze hun goede voornemen niet ten uitvoer zullen kunnen brengen. Lotje gaat toch naar hun oom en informeert vriendelijk naar zijn welzijn. Meteen vertelt ze hem van hun goede voornemen en Oom houdt hen niet langer op, maar prijst hun vroege opstaan. Dan volgt een versje over de schone dageraad.

II. De Goede Buurman. Jantje en Mietje komen uit school en de buurman vraagt wat ze geleerd hebben. Ze geven het verrassende antwoord dat ze hun lessen hebben geleerd. Er volgt een samenspraak waarbij Buurman aangeeft dat men zijn hele leven moet blijven leren om een nuttig lid van de samenleving te worden. Hij belooft hen een presentje omdat ze zo ijverig zijn.

III. De Verjaring. Oom is jarig en Klaasje en Ceetje weten niet hoe hem te feliciteren. Een andere oom geeft hen een gedichtje om voor Oom op te zeggen. Deze geeft hen als beloning een boekje met de waarschuwing dat ze nooit om een geschenkje te krijgen, goede wensen aan iemand moeten aanbieden. Het boekje staat vol richtlijnen om een goed mens te worden. Ceetje trekt zich de slechte voorbeelden zo aan dat ze moet schreien.

IV. De blijde Wederkomst. Thuisgekomen laten Klaasje en Ceetje hun mooie boekjes zien en hun ouders wijzen erop dat het niet om het mooie uiterlijk hiervan gaat, maar om de inhoud. Ze lezen allebei een versje voor, waarin de vlijt der jeugd wordt geprezen, waaraan men zijn hele leven plezier beleeft.

V. De Braave Leer-Meester. Hierin wordt beschreven wat een goede meester allemaal aan zijn pupillen leert: God te eren en te danken, matigheid, wijsheid, liefde, eerlijkheid, liefde tot de waarheid, Liefde tot het vaderland, naarstigheid en vergenoegdheid.

VI t/m XII. Enkele brave versjes en Raadzeltjens'.

Het tweede gedeelte, met het jaartal 1797, begint weer met een titelpagina als in het eerste deel en een inleiding op rijm: Aan de Kinderen. Om de sfeer van het werkje te proeven, citeer ik:

*Lieve kleine Landgenootjens! Denk niet dat ik u vergeet;
U vergeten, neen, mijn Vrindjens! 'k Heb voor u mijn' tijd besteedt.
'k Schenk u weër een Leerzaam boekjen, Neem het aan met lust en vlijt;
Denkt dat gij, o tedre Spruitjens! Op deez' aard ter schoole zijt.
Ja, ter Schoole om vroeg te leeren, uw verpligting, uw waardij;
En uw God, uw hemel-Vader, Te Eeren vergenoegd en blij.
Zijt te vreden met dit kleine; Hebt gij lust in onderzoek?
Dan krijgt gij in rijper jaren, voor uw vlijt een groter Boek.
Lieve kleine Langenootjens! Denkt toch altoos aan uw pligt;
Zonder 't leergraag onderzoeken; Blijft ge onwetend, onverlicht.
'k Wensch u 's Hemels zegeningen, Bloei in naarstigheid en deugd;
En verstrekt dus, voor uw Ouders, Tot een bron van zuivre vreugd.*

XIII. De braave Grijsaart. Jacob en Kaatje wandelen langs een buitenplaats en lezen op het hek het opschrift: 'Door Vlijt Verkregen'. Omdat ze niet begrijpen wat dat betekent, spreken ze een oude man op een bankje aan. Deze vertelt dat hij de eigenaar is en dat hij zijn hele leven hard gewerkt heeft als zilversmid en zoveel geld verdiend heeft dat hij op zijn oude dag deze mooie buitenplaats heeft kunnen laten bouwen. De kinderen vinden het vak van zilversmid vuil werk en zouden dat niet willen doen, maar de oude zegt dat elk werk dat met vlijt beoefend wordt tot resultaat zal leiden, als men daarbij maar godvruchtig is. Hij schaamt zich niet voor zijn vroegere vuile werk en zegt: "Mijn arbeid was eertijds mijn lust, en vlijt mijn welbehagen; Nu slijt ik, in een zoete rust, het einde mijner dagen." Dan volgt nog een lang vers over de naarstigheid (vlijt).

XIV. *Het goede voorbeeld.* Pietje, die met zijn vader naar de kerk gaat, ontmoet zijn vriendje Klaasje, die hem vraagt om te komen spelen. Piets vader nodigt Klaasje mee naar de kerk en daarna mogen ze weer met de hoepel van Klaas spelen. Gevolgd door een vers over godvruchtigheid.

XV. *De verkeerde drift.* Karel, die met zijn gouverneur aan het wandelen is, ziet een jonge boer die aan het spitten is. Hij pakt hem de schop af om het ook te proberen, maar de boerenjongen zegt: "Dat is jouw werk niet!" Karel wordt kwaad omdat hij getutoyeerd wordt en scheldt de jongen uit. Dan komt de onderwijzer tussenbeide en Karel moet zijn excuses aanbieden. Men leert hierdoor rustig te blijven en ook beleefd te zijn tegen 'minderen'.

De daarop volgende hoofdstukjes gaan ook weer over vlijt, vroomheid en leergierigheid, met aan het eind nog eens een vers met 'Levensregelen'.

De plaatjes, heel fijne gravures, geven een prachtig beeld van de kindermode in die tijd. Ze werden, behalve door J. Brassier, die de prentjes van het tweede gedeelte graveerde, in het eerste deel gesculptuurd door Th. Koning in 1797.

Lot van den Akker

* Lees naar aanleiding hiervan: 'Leerzaame gesprekjens' nr. IV: De blijde Wederkomst, red.

200 jaar Koninkrijk der Nederlanden - 200 jaar geschiedenis in oude kinderboeken (2)

Nederlands Oost-Indië in drie oude kinderboeken

Geschiedenis. Vanaf het moment dat de eerste Nederlander voet op Indische bodem zette zijn er banden met het huidige Indonesië. Formeel krijgt de VOC (Verenigde Oost-Indische Compagnie) in 1602 het monopolie op de specerijenhandel in Oost-Indië en in die zin maakt Oost-Indië dan formeel deel uit van onze geschiedenis. In die eeuw brengen Nederlandse kolonisten delen van het huidige Indonesië onder één regering onder de naam Nederlands-Indië. Na nationalisatie van de VOC in 1798 gingen deze bezittingen over in de Bataafse Republiek. Deze kende in de 19e eeuw twee onderbrekingen. De eerste was toen Nederland onder Frans beheer kwam. Herman Willem Daendels werd toen benoemd tot gouverneur-generaal in Nederlands-Indië. De tweede was, toen Groot-Brittannië Napoleon versloeg en het gezag in Nederlands-Indië overnam. Thomas Stamford Raffles werd vervolgens benoemd tot gouverneur-generaal.

In 1816, toen het Koninkrijk Nederland een feit was, werd voor het stadhuis van Batavia een proclamatie voorgelezen waarin "His Majesty's Government" aankondigt dat Java en de onderhorigheden aan het Koninkrijk der Nederlanden moeten worden overgedragen. Vanaf dat moment hoort Oost-Indië wettelijk bij het Koninkrijk Nederland onder de naam Nederlands-Indië.

In 1949 werd het grondgebied van Nederlands-Indië formeel overgedragen aan de net gestichte Republiek Indonesië.

Onze bemoeienis met de Oost heeft niet alleen grote gevolgen gehad voor de Indische en de Nederlandse geschiedenis, maar heeft ook de wederzijdse cultuur beïnvloed. Veel van oorsprong Indische mensen hebben zich in Nederland gevestigd en zijn Nederlands staatsburger geworden. Andersom zijn Nederlanders in het huidige Indonesië gaan wonen.

Wie had er in zijn jeugd geen familielid of klasgenootje dat in de Oost was geweest of daar was geboren? Als je daar op visite ging was het anders dan thuis. Bij binnenkomst rook je onbekende geuren, stonden er rotan meubels in de huiskamer en hing er een gebatikte doek boven de schoorsteenmantel. Je zag overal houten beeldjes staan en er hingen wajangpoppen aan de muur. De thee smaakte naar rook en was sterk.

Eén ding is zeker, onze gedeelde geschiedenis was en is een bron voor schrijvers en illustratoren. Wie

kent niet de boeken van Multatuli, Couperus en Hella Haasse? In de jeugdliteratuur is zelfs een aparte plaats ingeruimd voor het Indische kinderboek.

Indische jeugdliteratuur. Volgens de bibliografie *Indische jeugdliteratuur* van Dorothee Buur uit 1992 verschijnt het eerste kinderboek in 1825 met de titel *De merkwaardige Nederlandsche zeereizen sedert den jare 1594*, voor de vaderlandsche jeugd van J.A. Oostkamp. Maar volgens John Landwehr in Boekenpost van november/ december 1998, verscheen al in 1776 het eerste Indische kinderboek met de titel *Kort begrip der Nederlandschen geschiedenissen* van G. Van den Brink Jzn, dat verhaalde over de oprichting van de VOC. Wie gelijk heeft laat ik even in het midden en dat heeft waarschijnlijk te maken met welke definitie gehanteerd wordt voor het begrip jeugdliteratuur.

Dorothee Buur begint haar bibliografie met het volgende versje:

S is een schip / Dat zeilt op de zee / Wie wil naar de Oost / Die vare vrij mee.

Dit versje roept al gelijk werelden op die ontdekt moeten worden en dat is ook een veel voorkomend thema in het Indische kinderboek. Vooral historische beschrijvingen van gevaarlijke zeereizen waarin schipbreuk wordt geleden en zeerovers opduiken. Over het algemeen zijn er zeven thema's te onderscheiden die in Indische boeken voorkomen: -historische avonturen, -heldenverhalen, -het militaire leven in romantische, historische levensbeschrijvingen, -reisbeschrijvingen waarin de Oosterse wereld en haar bewoners worden beschreven, -romantische verhalen voor kinderen over Javaanse kinderen die in pleeggezinnen opgroeien of over kinderen die in de Oost een deel van hun jeugd doorbrengen door het werk van de vader, -de periode van de Tweede Wereldoorlog en -verhalen over repatrianten en spijtoptanten. Deze onderwerpen zijn ook terug te vinden in de Indische jeugdliteratuur.

De bibliografie *Indische jeugdliteratuur* beschrijft 1.246 titels, verschenen van 1825 tot 1992. Vele daarvan zijn terug te vinden in de collectie van onze stichting.

Ik koos twee verhalen en één prentenboek uit onze collectie en deze boeken nemen ons mee naar het Rijk van Insulinde, waar we Indië zien met de ogen van Nederlandse kinderen, de oude tradities op Bali leren kennen en het Indië ontdekken van Menno van Meeteren Brouwer.

"Gaat u mee?" De drie besproken boeken zijn: *De Canneheuveltjes in Indië*, *Lambon*, *het meisje uit de poeri* en *Menno's Indisch-Prenten-Boek*.

Boek 1. *De Canneheuveltjes in Indië*, door Marie Ovink-Soer. Een verhaal uit het Indisch kinderleven met bandtekening en platen van Rie Cramer, Den Haag, G.B.van Goor Zonen, vijfde druk, 1932. Eerste deeltje uit een serie van vijf.

C.M.E. Ovink-Soer. Cornelia Maria Elisabeth Soer werd op 21 juni 1860 geboren te Ginneken (Breda) als dochter van Jacobus Johannes Soer en Catharina Maria Elizabeth Heemeling. Vader was kapitein bij het korps mariniers en verbleef op de dag dat zij werd geboren op een fregat in de Middellandse Zee. Marie had nog een oudere zuster en twee broers. Zij werd in 1888 medewerkster van het tijdschrift *Lelie-en Rozeknoppen*, dat van 1882 tot 1894 bestond. In 1890 verandert het leven van Marie door haar huwelijk met Theodorus Hendrikus Ovink, controleur binnenlands bestuur op Java en Madoera en vertrekt met hem naar de Oost. Vanuit Indië bleef zij medewerking verlenen aan jeugdtijdschriften. Marie ontwikkelt zich tot een geëmancipeerde vrouw. Als haar man assistent-resident in Japara wordt, maakt zij kennis met de dochters van de regent. Deze meisjes zaten min of meer opgesloten in het regenthuis en Marie weet het zo ver te krijgen dat de meisjes mee mogen op uitstapjes. Ook ontving zij hen in haar huis en las ze dan voor en besprak met hen de inhoud. De oudste dochter van de regent, Kartini, zou uitgroeien tot een voorvechtster van rechten voor Javaanse vrouwen en beschouwde Marie als haar moedertje. Een rol die Marie graag op zich nam, omdat zij zelf geen kinderen had. Eén van haar eerste boeken *Een vrouwenleven in de dessa*, verschijnt in het laatste jaar van haar Indische tijd. In 1902 vertrekt het echtpaar Ovink-Soer voorgoed naar Nederland en vestigt zich in Den Haag. Terug in Holland start zij haar grote boekenproductie, die begint met twee boeken voor volwassenen. In 1912 verschijnt het eerste deel van

de Canneheuveltjes. De serie werd een groot succes en was gebaseerd op een gezin dat zij in Indië had meegemaakt, de familie Lichtenbelt. In 1918 overlijdt haar man. Marie is dan 58 jaar. Zij werkt door en naast het schrijven houdt zij zich ook bezig met de kinderbescherming. Van 1902 tot 1931 schrijft zij verschillende verhalenbundels en acht kinderboeken. In 1925 richt zij het tijdschrift Zonneschijn op. Na 1931 publiceert zij niets meer, haar gezondheid wordt slechter en op 16 maart 1937 overlijdt zij, 76 jaar oud.

Het verhaal. De familie Canneheuvel woont in Soerabaja en bestaat uit vader en vier kinderen, Dolf, Jan, Nellie en Fritsje. Eerst woonde de familie in de bergen, waar een treurig ongeval gebeurde. Bij de uitbarsting van een vulkaan kwamen de moeder en het jongste zusje Dolly om. Vader is in zaken en de oudste kinderen gaan naar school. De dagelijkse zorg voor de kinderen wordt overgelaten aan een kinderjuffrouw, maar dat is geen succes. Op het moment dat het verhaal begint zorgt juffrouw Klok voor de kinderen. Ze is streng, slaat en de kinderen moeten niets van haar hebben, zijn ondeugend en luisteren niet, ze gaan hun eigen gang. Nellie en Fritsje zijn onafscheidelijk en worden door hun broers "de parkieten" genoemd. Jan is onverstoorbaar, kalm, een beetje plagerig en bijdehand. Dolf heeft een enorm rechtvaardigheidsgevoel en kan geen onrecht zien. De kinderen hebben voortdurend ruzie met juffrouw Klok die al de derde kinderjuffrouw is en vader is wanhopig. Wat moet hij doen? Weer een nieuwe juffrouw nemen of de kinderen naar Holland sturen?

De kinderen hebben veel dieren en kunnen heerlijk buiten spelen op het erf en in het bos erachter. Ze hebben een hond, een badjing (eekhoorn), duiven, twee aapjes, drie paarden en een poes. Wanneer deze jongen krijgt en de kinderjuf ze wil verdrinken wordt het oorlog tussen de juffrouw en de kinderen. Juffrouw stap op en vader schrijft naar tante Letje of die tijdelijk voor de kinderen wil zorgen tot er een nieuwe juffrouw is. Tante Letje is een Indische, goedhartige juffrouw die de familie ooit heeft geholpen en altijd voor iedereen klaar staat. Baboe Tidjem helpt in huis en neemt de kleinere kinderen vaak mee naar de Kampong, waar haar moeder, Bok Sidin, hen op allerlei lekkers trakteert. Vooral de wandeling door de Kampong vinden de kleintjes leuk. Ook met Wongso de huisbediende en Wiro de koetsier hebben de kinderen een goede band.

Als vader voor zijn werk naar Nederland moet, blijven de kinderen in Soerabaja met tante Letje en de bedienden achter. Ze hebben het heerlijk en worden erg verwend met lekkere hapjes, spelletjes en feestjes. Als vader terugkeert is hij voor de tweede keer getrouwd en neemt dus een nieuwe moeder mee naar Indië. Voor de kinderen is dit erg spannend, maar zij is een lieve vrouw en stuurt de kinderen met zachte hand bij en bouwt zo een goede band op met hen. Als er een tweeling wordt geboren en één van de baby's overlijdt, wordt de band tussen de kinderen en de tweede moeder nog inniger. De oudste kinderen krijgen last van het ongezonde klimaat op Oost-Java en ook moeder verliest haar krachten. Een vakantie in de bergen bij Sinkir doet hen goed. Uiteindelijk beslissen de ouders toch terug te keren naar Holland, vanwege het klimaat en voor de studie van de kinderen. De kinderen zijn in tranen, als zij afscheid moeten nemen van de bedienden, hun vrienden en de dieren. Hoe zal het zijn in het voor hen onbekende Holland?

Bespreking. Marie Ovink-Soer beschrijft op een levendige manier met een vleugje humor, het leven van de familie Canneheuvel in Indië. Het boek bestaat uit 24 hoofdstukjes en elk daarvan is een verhaaltje op zich, waarin één van de kinderen iets meemaakt. Het verlies van de moeder, de komst van de tweede moeder en het verlies van zusje en broertje, loopt als een rode draad door de hoofdstukjes heen. Desondanks is het een vrolijk boek en heb je na het lezen het idee de familie te kennen, behalve de vader, die een wat vage figuur blijft. Ik stel me zo voor dat een kind in die tijd bij het lezen van dit boek ook graag wel eens in Indië wilde zijn om heerlijk in de zon de hele dag buiten te spelen met al die leuke dieren en om avonturen te beleven op het erf of in het bos, omringd door mensen die allemaal dol op je zijn en je ontzettend verwennen. Het boek eindigt met de zin: "Vaarwel, vaarwel, 't ga u goed. Vaarwel, tot wederzien". En dat maakt je nieuwsgierig naar deel twee: *De Canneheuveltjes in Holland*.

Boek 2. *Lambon, het meisje uit de Poeri, een verhaal van Bali* door Fine Schooneveldt. Geïllustreerd door Menno van Meeteren Brouwer, 1938, 2^e druk, uitgegeven door Naamloze Vennootschap W.D. Meinema, Delft.

Fine Schooneveldt. Van deze schrijfster* heb ik geen gegevens over haar leven kunnen vinden. Uit de

gids *Indische Jeugdliteratuur* is op te maken dat zij vier jeugdboeken schreef, alle vier over Indische kinderen die iets ergs meemaken, in contact komen met christenen en bekeerd worden.

Het verhaal. Lambon is de dochter van Tedoeg en Manggali. Zij wonen op het prachtige eiland Bali in de poeri (paleis). Het paleis is van de vorst van Taboer. Tedoeg werkt voor hem als rentmeester. De vorst zit voortdurend in geldnood en het is de hoofdtak van Tedoeg om geld los te peuteren bij rijke lieden. De vorst moet op zijn tellen passen, want de Nederlandse regering kijkt hem te veel op de vingers en bemoeit zich overal mee. Als er feest wordt gevierd - meestal is dit bij tempelplechtigheden - dansen de meisjes de legongs. Lambon vindt het dansen prachtig en probeert de bewegingen na te doen. Als de vorst haar ziet oefenen vindt hij dat zij heel mooi danst en vraagt waar zij dit geleerd heeft. "Van niemand", antwoordt het meisje, "ik heb het mijzelf aangeleerd." De vorst besluit vervolgens dat zij de strenge opleiding moet gaan volgen van legongdanseres. De opleiding is heel zwaar en de nog jonge meisjes worden door Brata, de dansleraar, getuchtigd en hard aangepakt. Als Lambon de opleiding afbreekt omdat zij de mishandelingen niet langer kan verdragen, moet zij vluchten, want de wil van de vorst is wet en haar vader zou zijn baan verliezen als uitkwam dat zij was gevlucht. Dus verzinnen haar ouders een list en beweren dat zij zomaar is weggelopen, een kind kan in de rivier vallen, nietwaar? In werkelijkheid heeft moeder haar dochter bij een zuster gebracht, die geen dochter heeft en die Lambon graag in haar gezin opneemt.

Vanaf dat moment volgt een reis naar verschillende plaatsen, omdat Brata haar ontdekte bij haar tante. Lambon ziet zo de verschillende gebieden van Bali met elk hun eigen gebruiken, goden en geesten, waar zij diep in haar hart bang voor is. Tijdens de tempelfeesten ontmoet zij een Chinese vrouw die haar in aanraking brengt met het christendom. Bij haar mag zij komen wonen, maar ook daar wordt zij nog achtervolgd. Vervolgens gaat zij met een controleursfamilie mee naar Java. In Bandoeng krijgt zij de gelegenheid een opleiding te volgen voor inlandse lerares. Als zij hoort dat haar vader is overleden gaat zij terug naar Bali op zoek naar haar moeder. Zij is intussen een zelfstandige jonge vrouw en als zij haar moeder heeft gevonden, richt zij een christelijk schooltje op en neemt moeder in huis.

Bespreking. In het verhaal maken we niet alleen kennis met Lambon en haar familie, maar ook met de vele gebruiken rond het tevredenstellen van goden en geesten, die destijds op Bali deel uitmaakten van het dagelijks leven. Het mooie eiland wordt beschreven en het harde leven van meisjes en vrouwen, die totaal ondergeschikt waren aan de wensen van de man. Voor kinderen moet het een spannend boek geweest zijn, dat besluit met de bekering van Lambon en het terugvinden van haar moeder. Eind goed, al goed.

Boek 3. Menno's Indisch-Prenten-Boek, uit het dagelijksche Indische leven van het Indische kind, door Menno van Meeteren Brouwer. Met versjes voor de jeugd. Met 12 groote gekleurde platen en 24 kleinere tusschen den tekst. Uitgeverij W. de Haan, Utrecht, 1924.

Menno van Meeteren Brouwer. Deze tekenaar werd op 11 oktober 1882 in Zwolle geboren als zoon van een notaris. Hij zou later dé illustrator voor Indische literatuur in de twintigste eeuw worden. Als hij tien jaar is, verhuist hij met zijn ouders naar Den Haag. Op de lagere school wordt zijn tekentalent al opgemerkt. Voor de rest van de vakken heeft hij weinig belangstelling en zo komt het dat zijn ouders hem in 1898 naar de Haagse Academie sturen voor zijn eerste teken- en schilderlessen. Ook daar valt hij op en krijgt het advies verder te studeren op de Kunstnijverheidsschool in Haarlem. Daarna komt hij op de Amsterdamse Academie, waar hij les krijgt van o.a. Dupont, Max van Waay en Six. Van karakter is hij een echte kunstenaar, met een heftig innerlijk leven, een lyricus en stemmingsmens. Na zijn studie vestigt Menno zich als portretschilder en illustrator in Den Haag. Gelauwerd tijdens zijn studie, blijkt dit geen garantie voor een succesvol bestaan als artiest. Er komen weinig opdrachten voor portretten en ook uitgeverij staan niet in de rij. Menno's broer werkt in de cultures in Indië en dat wekt zijn belangstelling. In 1910 vertrekt Menno naar Indië. Hij zal elf jaar in de Oost blijven, maar de rest van zijn leven blijft Indië één grote nostalgische herinnering. Eerst werkt hij in de rubber, maar daar heeft hij al gauw genoeg van. Hij vertrekt naar Java en ontmoet Karel Wijbrands, directeur en hoofdredacteur van *Het Nieuws van den Dag* voor Nederlandsch-Indië. Menno stelt hem voor de illustraties in zijn krant te verzorgen. Dat vindt Wijbrands een goed idee en er wordt zelfs apparatuur in Nederland besteld om het plan te realiseren. Menno wordt bekend en kan zijn werk in vele tijdschriften kwijt, waaronder *De Indische Post*, het blad van Jan Feith.

Menno zwerft jaren over Java, Sumatra en Bali, werkt als illustrator en schilder en wordt algemeen bewonderd. Ook maakt hij decors en uit hij zich in karikaturen. Als zijn gezondheid slechter wordt door het klimaat, vertrekt hij op advies van de dokter in 1922 via Brits-Indië naar Europa. Hij woont een jaar in Parijs, keert terug naar Nederland, woont nog een aantal jaren in Den Haag en vestigt zich uiteindelijk in Rijswijk. Hij blijft illustreren, niet alleen kinderboeken, maar ook schoolboekjes, schoolplaten, Indische boeken voor volwassenen, reclamewerken en historische verhalen. Rond 1955, hij is dan 72 jaar, stopt Menno met illustreren, maar tot op hoge leeftijd blijft hij schilderen. Hij overlijdt op 11 juli 1974 op de leeftijd van 91 jaar en zal bekend blijven als de illustrator van Indische werken.

Het boek. Menno's Indisch prentenboek bestaat uit versjes op de linker pagina, met kleine rode illustraties aan de boven- en onderkant van de bladzijde. Rechts een paginagrote illustratie die past bij de tekst. Als voorbeeld een versje met illustratie:

Op dit plaatje kunt ge zien / Hoe ze 's morgens half tien / Naar de passar rijden / Mammie en de Boe gaan mee / Non haar strik telt wel voor twee / Piet let op het paardje / 't Gaat met een reuzen vaartje.

Bespreking. Mooie, gestileerde tekeningen, waarop het leven zichtbaar is van Nederlandse kinderen in Indië. Wat opvalt is, bekeken met de ogen van deze tijd, de onderdanige rol van Indische bedienden en Indische kinderen. Op de titelpagina van het boek lezen we: Uit het dagelijks Indische leven van het Indische kind, terwijl uit de illustraties blijkt dat het vooral om het leven van Nederlandse kinderen gaat, omringd door behulpzame Indische mensen. Dat is opvallend, want Hella Haasse vertelt in *Bij de les, schoolplaten van Nederlands-Indië*, waarin ook verschillende platen van Menno zijn opgenomen, dat hij juist met satirische tekeningen in dag- en weekbladen, de omgang van kolonials met inlanders aan de kaak stelde. Zijn de platen in Menno's prentenboek wellicht satirisch bedoeld?

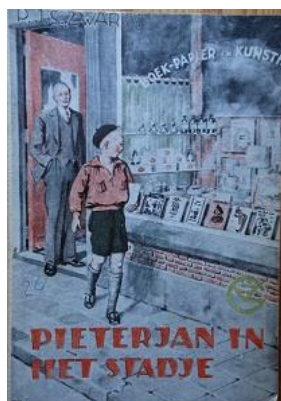
Gezien de tijd waarin het boekje verscheen, geeft het een aardig beeld van het Indische leven van Nederlandse gezinnen in de Oost.

Tineke Aronson

*Wie kan ons meer vertellen over Fine Schooneveldt? Reacties graag naar de redactie van StOKpaardje: info@stichtingtoudekinderboek.nl.

Geraadpleegde literatuur: Indische jeugdliteratuur, bibliografie van jeugdboeken over Nederlands-Indië en Indonesië door Dorothée Buur; Bekend en Onbekend deel 1, door Marjan Schuddeboom; Boekenpost 38 uit 1998; Boekenpost 60 uit 2002; Spiegel Historiaal, Themanummer over Nederland-Indonesië, 1600-2000 uit 2000; Bij de les, schoolplaten van Nederlands-Indië door Hella Haasse.

Boekbespreking: Pieterjan in het stadje

Pieterjan in het stadje, P.J.S. Zwart (1907-1998), met platen en omslagtekening van Tjeerd Bottema (1884-1978), derde druk, 1952, G.B. van Goor Zonen's Uitgeverij n.v., Gravenhage-Djakarta.

Nr. 2 uit de zesdelige Pieterjan-serie.

Trefwoord: Friesland; verhuizing; zomer.

Genre: jongensboeken; dorpsverhalen; vakantie verhalen; gezinsverhalen.

Auteur en illustrator

Over de auteur van de Pieterjan-serie is weinig bekend, over de illustrator des te meer. Met *Tjeerd Bottema Mijn leven*, uit 1976, heeft de schrijver een lezenswaardige autobiografie geschreven. De uitvoering van het boek had best

wat mooier gemogen. Via de uitgebreide bibliografie - met dank aan de samensteller - weten we in welke publicaties illustraties van Tsjerd Bottema te vinden zijn. En dat is niet alleen in *Jaap en Gerdientje*, *Reis door de nacht*, *De Kinderen van de Achterweg*, *Als de grimmige noordooster waait*, *Schimmels voor de koets* en *Bruun de beer!*

Een ander werk uit het grafisch oeuvre van Bottema, een waar je destijds niet omheen kon en nu heimwee van krijgt, is de grote reclame-poster van de voorganger van Nationale Nederlanden: .R.V.S. (vier punten). De manshoge affiche viel op door de zwart-witte dame met parasol en de heer met wandelstok die naar boven wees. De poster (geëmailleerd reclameschild zelfs) was een absolute beeldbepaler in menige stad.

Waarom dit boek?

Om meer dan één reden is *Pieterjan in het stadje* een van mijn favoriete boeken geworden. Dat is niet altijd zo geweest. Het was lang uit zicht. Gelukkig bleek Pieterjan ongedeed ontsnapt aan de kelder van het ouderlijk huis en aan de ophaaldienst van het Leger des Heils.

Tjeerd Bottema. Toen ik het boek terug had, herkende ik het meteen aan de bandtekening: de etalage met de boeken en de flessen inkt. Een van die boeken, *Rembrandt*, speelt een hoofdrol in het verhaal. Op de band zijn naast Rembrandt ook Pinokkio, en Snelvoet en Pijlkind te herkennen. De illustraties binnenin kwamen me ineens bekend voor, zo karakteristiek en zo waarheidsgetrouw. Als voorbeeld noem ik de volmaakte prent van de tot 'bioscoop' uitgebouwde hut. Een hut bouwen was een populair tijdverdrijf. Moeders wasrek, een oud vloerkleed, wat planken en kistjes waren de onmisbare bouwmaterialen. Een vriendje met een iets rijkere vader zorgde voor het filmtoestel: een met petroleumlichtje uitgeruste toverlantaarn. Van vader mochten de jongens best een zakcentje verdienen. Dus werd er entree geheven. Met rode konen werd de opbrengst geteld.

Tsjerd Bottema, de geboren Fries, was behalve kunstschilder, etsen en reclameontwerper ook illustrator en schrijver van kinderboeken. We kennen hem behalve van het werk van P.J.S. Zwart ook van Anne de Vries, Jouk Terpstra, Fritz Steuben, Nienke van Hichtum, T. Geertsma-Allema, W.G. van de Hulst en van talrijke schoolboekjes als *Voor allen wat* en *Ons mooie Nederlands*. Zelf schreef en tekende hij *Avonturen van een Hollandschen jongen in Arizona* en *Aardolie, zigeuners en Freddie* en een aantal verhaaltjes in het Fries.

Het 'ronde' verhaal. Ook het verhaal herkende ik al snel. Over Pieterjan die ging verhuizen naar het centrum van het stadje, waar zijn vader een boek-, papier- en kunsthandel overgenomen had. En over die vreemde jongen die in dienst was bij z'n vader en ten onrechte werd verdacht van diefstal. Het Utrechts Nieuwsblad heeft het over ronde jongenservaringen, niet over kwajongensstreken. De krant stipte ook de oprechte ouder- en kinderliefde aan. En inderdaad, de sfeer in huis tussen ouders en kind is warm en prettig zonder onecht aan te doen. Dezelfde krant schrijft op het achterplaat: 'Als men bij de jeugd liefde voor een goed boek wil beginnen te kweken, dan behoren deze boekjes bij de eerste geschenken.' Wat dat betreft had Pieterjan niets te klagen. Behalve zijn boek- papier- en kunsthandel runde zijn vader ook een leesbibliotheek, waarvan Pieterjan gretig gebruik maakte.

Van Goor Zn. Deze uitgeverij met het mooie VGZ-logo is mijn favoriete uitgever geworden. Kwaliteit, zowel bij de uitvoering als de inhoud, daaraan heeft Van Goor deze ereplaats te danken. In series als *Na schooltijd* en *Voor 't kleine volkje*, *Oud Goud*, de reeksen over Pieterjan, Daantje, Okkie, en Marieke kwam die kwaliteit sterk naar voren.

Aart Pontier. Dat was een van de drie boekwinkels in Vlaardingen in de jaren 50. Zijn markante bruine etiket zit nog in mijn boek. Wat een verscheidenheid bestaat er in die etikettes! Pontier was overigens geen boekwinkelier, geen boekhandelaar, maar boekverkoper.

Blijf maar! Net als Pieterjans vader was de mijne winkelier. We woonden boven de winkel, net als in het boek van Pieterjan. Als mijn vader niet van boven hoefde komen, dan riepen wij kinderen 'Blijf maar'.

Deze kreet kwam ook voor in het besproken boek en bezorgde mij een prettige schok van herkenning. Ik had hem zeker in 50 jaar niet meer gehoord.

Naam plus datum. Op het tweede schutblad van Pieterjan prijkt mijn naam plus de raadselachtige datum 1-3-55, geschreven door mijn vader. Een leuke bijkomstigheid.

Favoriete lijstje

Voilà, daarom dus, om al deze redenen is dit boek in de race voor een plaatsje in mijn top-tien oude kinderboeken. Een klassering die ik overigens nog bezig ben te maken. Ik kan niet zomaar zonder nadenken tien favoriete titels opdreunen. Hoe stel je zo'n lijstje dan samen? Een enkel boek kan ik desgevraagd meteen noemen, meerdere na enig nadenken, maar de meeste moet ik nog herlezen of ja, nog lezen! Het begrip *favoriete kinderboeken* kan aldus op twee manieren worden uitgelegd. Zij die het echt waren omdat je ze gelezen had en zij die het hadden kunnen zijn omdat je ze een halve eeuw later na lezing als zodanig hebt bestempeld.

Bram van IJperen

Berichten uit Lijsje Lorresnor: Pinkeltje

Het is prachtig weer en het zonnetje schijnt uitbundig naar binnen. Alsof het zo moet zijn, verschijnen in de deuropening een bruingebrand echtpaar en daarachter een jongere uitgave van de man.

Op mijn: "Goedemorgen, kan ik u helpen?" komt geen antwoord, de mannen staan al voor de verkoopkast, mevrouw in de achterhoede. De oudste man pakt in één beweging de hele plank Pinkeltjes uit de kast en deponeert ze op de grote tafel. Binnen een paar minuten is de stapel verdeeld in 'hebben we wel' en 'hebben we niet'.

Mevrouw meent nu toch enige uitleg te moeten geven. "Ja, ziet u, mijn man is opgegroeid met Pinkeltje en wij hebben onze zoon - en ze wijst op de jongeman - ook altijd Pinkeltje voorgelezen." De jongeman mengt zich nu ook in het gesprek. "Pinkeltje was natuurlijk leuk, maar toen ik een jaar of tien was, wilde ik wel eens wat spannends horen, maar mijn vader wist van geen wijken, de hele serie moest gelezen. En het ergste was, er kwamen nog steeds nieuwe deeltjes uit." "Pinkeltje hoort bij de opvoeding", vindt meneer, "daarom lezen we ze nu weer voor aan onze kleinkinderen."

Als de familie hoort wat de Pinkeltjes kosten, neemt meneer een kloek besluit. "We kopen ze allemaal." Het stapeltje 'hebben we niet' gaat met mevrouw en meneer mee. Het stapeltje 'hebben we wel' wordt zoonlief in de handen geduwd. "Kun jij vast beginnen met het eerste deeltje; wij nemen het over als zij bij ons logeren." We rekenen af en weg zijn ze.

Er valt een zonnestraal precies op de nu lege plank in de verkoopkast. Zie ik het goed? Wie zit daar lekker in het zonnetje? Het is Pinkeltje, zijn mutsje staat scheef en hij lacht naar mij en steekt triomfantelijk zijn duimpje omhoog.

Zwolle, 11 maart 2015

Tineke Aronson